

ב"מ ע

השמ שווערד

1. חידושי הרשב"א על מסכת בבא מציעא דף ע/א

מעוֹת של יתומים מותר להלוותן ברבית. דרב ענן היה סבור שמותר להלוותן אפי' ברבית קצוצה, לפי שהאפטרופוס אינו נוטל ברבית והיתומים אינם מחוייבים במצות, גם הם בעצמם אינם מלווין כדי שנאמר ב"ד מצווין להפרישו, אפי' לדברי מי שאומר (שבת קכא, א) קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו, וכן אין זה בכלל מה שאמרו (יבמות קיד, א) לא תאכלום קרי ביה לא תאכילום, לפי שהם אינם עושים בידים האסור, ואינו דומה למה שאמרו (שם) מניחן תולש מניחן זורק אבל לא יאמר לו הבא לי חותם הבא לי מפתח, דהתם הא קא עביד בידים דבר האסור לו לכשיגדל, ורב נחמן נמי לא אמר ליה שעובר האפטרופוס על דאורייתא, אלא שהיתום המתגדל בממון של ישראל שאינו שלו יענש מיתה.

2. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף ע/א

וזה לשון הריטב"א, אמר רב ענן אמר שמואל מעות של יתומים וכו' לפום פשטא משמע דאפילו ברבית דאורייתא שרי וטעמא משום דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו וגם אנו אין אנו מוזהרין על ממונם דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה וכל היכא דאזהר רחמנא למלוה אזהר ללוה ולערב ולעדים אבל היכא דליכא איסורא לגבי מלוה ליכא איסורא לערב ולעדים ולסרסור ואף על גב דקטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו הא בשר שחוטות נינהו וכיון דיתמי נינהו ושרי להו מדאורייתא לית לן למיסר מדרבנן כי היכי דליהוי להו רווחא ולא יכלו נכסיהם. ואמר ליה רב נחמן משום דיתמי נינהו ספינן להו זוזי דרביתא דליהוי להו רווחא יתמי דאכלי לאו דידהו וכו' כלומר מוטב שימותו ברעב ולא יאכלו על ידינו זוזי דרביתא דליתו למיסרך בה לכי גדלי.

3. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד א

אמר רב ענן אמר שמואל מעות של יתומים מותר להלוותן ברבית. לפום פשטא משמע דאפילו ברבית דאורייתא שרי, וטעמא דמילתא משום דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו וגם אנו אין אנו מוזהרין על ממונם דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, וכל היכא דאזהר רחמנא למלוה אזהר ללוה ולערב ולעדים, אבל היכא דליכא איסורא לגבי מלוה ליכא איסורא לערב ולעדים ולסרסור, ואע"ג דקטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו, הכא כבשר שחוטות נינהו, וכיון דיתמי נינהו ושרי להו מדאורייתא לית לן למיסר מדרבנן כי היכי דליהוי להו רווחא ולא יכלו נכסיהם.

4. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד א

וא"ל ר"נ משום דיתמי נינהו ספינן להו זוזי דרביתא. דליהוי להו רווחא, יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקיהו. כלומר מוטב שימותו ברעב ולא יאכלו על ידינו זוזי דרביתא דליתו למיסרך בה לכי גדלי, והאי לישנא דר"נ מוכח דמודה ר"נ שאין לנו שום איסור בזה אלא משום דלא ניספי להו כעין איסורא, דאי לאו הכי הו"ל למימר משום דיתמי נינהו עברינן אנן דאורייתא או אדרבנן, ומדלא קאמר הכי שמעינן שהמלוה מעות של יתומים ברבית אין בו משום איסור תורה לא משום לא תשימון עליו נשך ולא משום לא תשיך ולא אסור מלוה ברבית מדרבנן, ונפ"מ דלא מפסיל בהכי לא מדאורייתא ולא מדרבנן...

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

אפילו בדקנני שרי. פרש"י ביתומים גדולים שנתמלא זקנם [ע"י רש"י לעיל לט. ד"ה אפטרופא לדקנני] ואינם קרויים יתומים שרי. ומבואר מכאן כמש"כ התרומת הדשן (סי' ש) והובא בכ"י (יו"ד סי' קס) וברמ"א (שם סי"ח) דברבית דרבנן מותר בנכסי יתומים אע"פ שכבר הוא בן י"ג שנה, כל זמן שלא הגדיל היתום לעסוק במעותיו, הואיל ולא הגיע לכלל דעת מיקרי יתום לענין זה. ועי' בביאור הגר"א (ס"ק מו) שציין לגמ' כאן, דלא קאמר אף בגדולים, משום שכל שנתמלא זקנם אז ודאי בא לכלל דעת, ומילתא דפסיקתא נקט. אך בשו"ת מהרי"ל (סי' לו) הביא בשם ר"י, שכל אחר י"ג אין לו דין יתום שאז הוא גדול, [והגר"א ציין לגמ' לעיל (סו). עכד ר"א עובדא

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

וכתב בשו"ת הרא"ש (כלל יג-יז) דבהקדשות בזה"ז לתלמוד תורה [ועי' מש"כ בשמ"ב קונ"א (ח"א סי' סה ס"י) בענין הלואת כסף לשיבה ואח"כ מנכה זה מהמסים], ולפרנסת עניים כו', כולן הנאת הדיוט הן וקרין ביה אחיך [עי' בגמ' לעיל ז:], וכן ס"ת לשמיעה קיימא ואיכא הנאה מינה, וכן עטרה ומנורה שקונה להתנאות כו', כללו של דבר אין הקדש בזה"ז שיהא מותר להלוות ברבית קצוצה [ועי' בהגהות המרדכי סי' תנג, וביאור הגר"א סי' קס ס"ק מב], אבל ברבית דרבנן מותר להלוות, דלא גרע ממעות יתומים שהתירו להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד וכו'. וכן קי"ל לדינא בשו"ע ורמ"א (יו"ד סי' קס ס"ח) דרק ברבית דרבנן מותר לצורך מצוה, וכ"ה דעת הטור"ז (סי' קעב סק"ג), ועי' בש"ך (שם סק"ח). אך בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תרסט) דן להתיר מעות ת"ת אף ברבית קצוצה, כיון שאין הרבית בא מלוה למלוה שאין לממן זה בעלים ידועים, מ"מ מסיק שאין ראוי לעשות מעשה פן יפרצו גדר במקום אחר, וכו"ה בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' סג) ומ"מ לא למעשה אני אומר

7. שו"ת הרשב"א חלק ד סימן קמז:

כתבת דהיכא דעבר אפטרופוס והלוה מעות של יתומי ברבית קצוצה, וגבה הרבית, שמוציאין בדיינים מן היתומי'. דממונייהו עבד ולצורכהון עבד האפטרופא. והראיה מדאמר רב נחמן (ב"מ ע, א) יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקיייהו, ומדקא לייט להו ש"מ דאיסורא קא עבדי. ועוד ראיה משומר דיתמי (ב"ק לט, ב). דאי לא נטר שור של יתומים גובין מאפטרופוס, וחוזרין וגובין מנכסים של יתומים לכי גדלי:

תשובה, אם עבר האפטרופא והלוה מעות היתומים אפילו ברבית קצוצה והאכיל. היתומים פטורי' מלשלם אפילו לכשיגדלו מכמה טעמים. חדא שהם עצמם לא הלוו ברבית אלא אפטרופא הוא שהלוה והאכילם. ולא עוד, אלא אפי' הם עצמם שהלוו ואכלום אינם חייבים. דאכילת קטנים לאו כלום הוא.

8. בית יוסף על יו"ד סימן קס

אפטרופוס שהלוה מעות היתומים ברבית וכן גבאי צדקה שהלוו מעות צדקה ברבית קצוצה כתוב בהגהת מרדכי דקידושין (סו"ס תקסג) שצריכים להחזיר וכן כתוב בספר התרומות בח"ג (שער מו ח"ד סי' ו ועיי"ש בסי' ח). **ולענין אם גבה האפטרופוס הרבית ונתנו להם כתוב בספר התרומות בחלק הנזכר שחוזר הלוה ומוציא ממנו והוא מוציא מהיתומים.** וכבר גלוי לפניך שכל זה אינו אלא כשלא הרויח הלוה כל כך דאילו הרויח כל כך כמו שנתן להם אפילו לא נתן חייב ליתן וכמו שאמור בסמוך לדעת המרדכי (ב"מ סי' שלב):

9. נמוקי יוסף על הרי"ף בבא מציעא דף מא/א

קרוב לשכר וכו'. ופירשו בירושלמי דא"ל פסידא עלך ורווחא דידי ודידך דכי האי גוונא אבק רבית הוא דכיון דלא שקיל אגרא אלא מיניה וביה ואפשר דלא הוה ביה רווחא לא הוי רבית קצוצה וכתבו האחרונים ז"ל הסכימו הגאונים ז"ל דהוא הדין לכל רבית דרבנן דשרי ביתמי

10. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד א

אמר רב ששת מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד. פירש רש"י לתת אותן למתעסק ושיטלו היתומים פלגא באגר ולא יטלו בהפסד כלל אלא דליקביל עליה מתעסק כולא פסידא דכיון דכי ליכא רווחא לית ליה למתעסק למיתן להו ולא מידי ורווחא דיהיב להו מיניה וביה הוא אין זה אלא אבק ריבית דרבנן ואבק ריבית דרבנן שרי בדיתמי דלא גזרו בהו רבנן,

וכן נראה בירושלמי שאמרו שם קרוב לשכר ורחוק להפסד דאמר ליה פסידא עלך ורווחא דידי ודידך, ואין זה נכון, חדא דאם כן אמאי נקט האי לישנא לימא מותר להלוותן ברבית של דבריהם, ועוד דהא כהאי גוונא רבית קצוצה היא דכיון דמתעסק מקבל עליה כולה פסידא ואחריות כל העסק עליו זו הלואה גמורה היא וכל מאי דיהיב אפילו מיניה וביה רבית קצוצה היא, ועוד מאי האי דקתני לקמן קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע פשיטא דמאן דיזיף ברבית דרבנן רשע הוא וכ"ש האי דהוי רבית דאורייתא, ועוד דכיון דקרוב לשכר ורחוק להפסד היינו מאן דשקיל באגר ולא שקיל בהפסד א"כ קרוב להפסד ורחוק לשכר היינו דשקיל בהפסד ולא שקיל באגר **והיכי קרי ליה חסיד הא ודאי זה חסיד שוטה הוא**, ועוד דא"כ קרוב לזה ולזה היינו מאן דשקיל פלגא באגר ופלגא בהפסד והיכי קרי ליה מדת כל אדם דהא איכא אבק רבית דרבנן כדתנן אין מושיבין חנוני למחצית שכר.

11. חתם סופר מסכת בבא מציעא דף ע עמוד א

ת"ר קרוב לשכר. עמוז"ה במהרשש"ך הק' אי רחוק מהפסד שאינו מקבל הפסד כלל דומי' דהכא ורחוק משכר דלא מקבל אגרא כלל א"כ חסיד שוטה הוא זה ואי תרי תלתי קאמר א"כ קרוב לזה ולזה היינו פלגא באגר ופלגא בהפסד א"כ היינו רשע ואיך אמר מדת כל אדם ואי דיהיב לי שכרו משלם א"כ אפי' ברישא נמי שרי והתי' ע"ז לא ביאר יפה כי קיצר ע"כ אפרש דקרוב לשכר היינו שקבל עליו תרי תלתי בהפסד פחתא כדינו אך זולא כלל לא זהו קרוב לשכר ורחוק מהפסד וה"ל רשע וקרוב להפסד היינו שקבל עליו כל הזולא ותרי תלתי פחתא או בהיפוך וזהו חסיד קרוב לזה ולזה היינו שקבל עליו תרי תלתי בין בפחתי ובין בזולא וזהו מדת כל אדם וק"ל:

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

ויהבינן להו ניהליה בבי דינא. [פרש"י בפני
ב"ד שיש להם כח להפקיר נכסי
המקבל אצל היתומים, ולהתנות עמו קרוב
לשכר ורחוק להפסד. וכתב המרדכי (סי' שלב)
בשם ר"ד הלוי, שכוונת רש"י משום דהפקר
ב"ד הפקר מפקיע בזה איסור רבית דרבנן, אבל
בלא ב"ד הוא כמו זוזי דעלמא ואסור להלוותן,
ועי' בנמוק"י, ובשו"ת מהרי"ל (סי' לו). ועי'
במשל"מ (מלוה, סופ"ה) בשם גדו"ת, שהקשה
הא הפקר ב"ד הפקר מהני גם בשל תורה,
וכתב לחלק דרק במקום מיגדר מילתא מהני
לשל תורה, משא"כ הכא שהוא לטובת
היתומים מהני רק לגבי רבית דרבנן. ועי'
בשו"ת נטע שעשועים (סי' ל) מה שדחה הבריו.

13. חדושי הרשב"א על מסכת בבא מציעא דף ע/א

ויהבינן ליה בבי דינא. פרש"י ז"ל בפני ב"ד שיש כח בידם [להפקיר] נכסי המקבל אצל היתומים ולהתנות עמו קרוב לשכר ורחוק להפסד. ואינו מחזור בעיני, דאבק רבית הוא, וכשתקנו לא לגבי יתומים תקנו, וכל אבק רבית התיירו אצל היתומים ומה לנו לב"ד, ואלו היה רבית דאורייתא היו צריכים לב"ד שיפקיעו ממונו של המקבל. ועוד דא"כ היינו צריכים לב"ד חשוב וראוי להפקיע, וכדאמרין בעלמא גבי פרוזבול בפרק השולח (גיטין לו, ב) ובנדרים פרק ד' נדרים גבי אסמכתא (כז, ב). אלא נראה לי דלא להפקר ממון המקבל אצל היתומים קאמר, אלא כדי ליתן רשות לאפטרופא להוציא ממון היתומים מתחת ידו ולמסור אותו ביד אחרים להתעסק בו, וכעניין ששינונו בברייתא פרק הנוקין (גיטין נב, א) ואין אפטרופסים רשאים למכור ברחוק ולגאול בקרוב וכולה ברייתא, ואמרו עלה בתוספתא (פ"ח ה"ד) אלא א"כ נטלו רשות מב"ד:

14. הרא"ש על בבא מציעא פרק חמישי - סימן נא

אלא א"ר אשי בדקינן גברא דמשפו ניכסיה ומהימן ולא מקבל עליה שמתא דרבנן ויהבינן ליה בבי דינא כי היכי דליהוי אימתא דב"ד עילויה קרוב לשכר ורחוק להפסד:

15. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף ע/א

אבל דבר מסוים לא. ואם תאמר והלא עשו בו תקנת השוק וכו'. ויש מתרצים שלא עשו תקנת השוק דנפקד אלא בגנב וגזלן. וליתא דכיון דשלח בה יד הוה ליה גזלן וזה שהלוה עליו גם כן אינו יודע שאחר הפקידו אצלו. הרשב"א ... וזה לשון הריטב"א ז"ל, ויש הקשה ואפילו איכא עידי פקדון וראה מאי הוי כיון דהא דאפקדיה גבן לא הוה ידידיה כי משכניה גבן הוה ליה שולח יד בפקדון ונקרא גזלן ובגזלן עשו תקנת השוק ואפילו במשכנתא ואפילו שוה מנה במנה כדאיתא בפרק הגזל. והנכון בזה דאפילו תימא בשולח יד בפקדון כי האי דלא עבד ביה חסרון גזלן הוא לא עשו תקנת השוק אלא בגנב וגזלן גמור אבל לא בכיוצא בזה וכל שכן הא דלא חשוב גזלן אלא כשומר שמסר לשומר שהרי דעתו לפדותו שאינו אלא להבטיחנו על העסק שהוא מקבל ומעיסקא גופיה פריק ליה דפסידא דעיסקא לא שכיחא. והרמב"ן פירש דמשכנתא כי האי שאין כל סמיכתנו על המשכון אלא על העסק שנתנו לא עשו בו תקנת השוק וכדומה לי שאין צורך. עד כאן:

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

דאפילו רבית דעובד כוכבים. פרש"י שישראל נוטל מן העכו"ם יורד לטימיון. וכתב בתשו' הגאונים (שערי צדק, ח"ד סי' כ) דהני מילי ברבית קצוצה דאסור להלוות גוי ברבית, אבל אבק רבית כגון זוזי בפירי כו', שמתירין הן בדיניהן להלוות זה את זה, אף אנו מתירין להלוותן, ות"ח אפי' אבק רבית לא ילוה אותן לגוי, דקאמרינן כספו לא נתן בנשך אפי' רבית גוים [ע"י גמ' מכות כדן]. וע"י בדברינו בסמוך (ד"ה לעבור) בשם הב"ח והשלה"ק. והנה דברי הגאונים צ"ע, דבגמ' בסמוך איתא דת"ח יותר קיל משאר אדם, והגם שיש שפסקו כר' חייא, וכ"ה באמת שיטת בה"ג דק"ל כר' חייא [ע"י בדברינו לקמן ע"א. ד"ה וכיון ולא כרבינא, מ"מ אף לר' חייא אין ת"ח "חמיר" מכל אדם.

ומצאתי ברבינו בחיי (תצא כג-כא) דמ"ש כספו לא נתן בנשך אפי' רבית דעכו"ם, אין להבין מזה דאסור, אלא זה דרך גדר וחומרא במי שנוהג באותן המדות וגודר עצמו בגדלים וסייגים, שיזכה לאותן המעלות הנזכרות באותו מזמור, ובפירוש התירו ד"ל רבית בעכו"ם בכדי חייו וכו' ע"ש. [וע"י בדברינו לקמן ע"א. ד"ה וכיון] בשם ההמב"ן נפתח עינים מש"כ בגמ' מכות הנ"ל. וע"י ברמב"ם (מלוה פ"ה ה"ב) הכל אבק רבית עם הגוים מותרת "לכל" ולא רק לת"ח אלא ה"ה לע"ה. וכתב בספר התרומות (שמ"ו ח"ג-ג) משום הה"ל גזירה לגזירה. וע"ש בגידולי תרומה. ובלח"מ פירש, דכיון שלא

17. תוספות מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

תשיך לא סגי דלאו הכי - אבל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז) לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם ברבית וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך לא היה להם לחכמים לאסור ...

18. תוספות הרא"ש מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

תשיך לא סגי דלאו הכי. אבל תשוך ניחא ליה לא סגי דלא תשוך דאסור להלוותם בחנם כדאמר לא תחנם, ועוד שאמר הכתוב להלוותם ברבית כדי לחסרם, וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסיר אלא מדרבנן גזיר' שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך, וי"ל דהכי פריך כיון דאמרה תורה דמצוה לחסרם לא היה להם לחכמים לאסור, ואע"ג דלא אסיר אלא מדרבנן שפיר דריש ליה מקרא דשלמה דאסמכיה שלמה אקראי, אי נמי שלמה דבר ברבית דאורייתא ואסמכיהו רבנן למילתייהו אקרא.

19. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכה אלא לרבית דגוי איתיביה רבא לר"נ לנכרי תשיך מאי לאו תשוך. כלומר להלוות להן, וא"ת ומאי קושיא דמודה ר"נ דמדאורייתא שרי ולא קאמר אלא מדרבנן, ובתוספות תירצו דהכי פריך כי הואיל והתירו הכתוב אין להם לחכמים לאסור ע"כ, והלשון הזה סתום דהא איכא כמה מילי שהתורה התירה ואסרו חכמים לעשות סייג לתורה, לפיכך י"ל דודאי לישנא מוכח דדרשא דקרא בעלמא נסיב שזוה דבר שאינו הגון והאדם מתמוטט בו ולא דליהוי איסורא דרבנן ממש דגזרו ביה משום טעמא אחרינא כמו שאסרו כמה דברים שהתירה תורה, ומשום הכי קשיא לן שאם זה דבר שאינו הגון והאדם מתמוטט בו מאי אמר הכתוב לנכרי תשיך, ואי לאשמועינן שמוותר להלוותן ברבית פשיטא וממילא שמעינן לה מדכתיב לא תשיך לאחריך, וליכא למימר דליקבע ביה עשה אתא, ולא עוד אלא דאי איכא עשה כ"ש שהוספת שהוא דבר הגון וראוי בתורה להלוותן ברבית ולמוטטן כיון שקבעו הכתוב במצות עשה.

20. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קט

אשר עוררני על דברת הט"ז דבר זה כ' בא"ח ס"סי תקפ"ה דכל מה שהתירה התורה בפירושו לא אסרוהו חז"ל ועל זה אחז"ל ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת שהרצון שלא לעבור הדרך במ"ש בפירושו להתיר ושמפני זה לא אסרו מילה בשבת משום שמא יעברנו משום דכתי' להדיל ביום אפילו בשבת אלו דבריו שם ושנוי בי"ד ר"סי קי"ז לענין איסור סחורה דכתי' ההיתר להדיל או מכור לנכרי ומשולש בט"ז לח"מ סי' ב' ושם נאמר דמשו"ה לא אסרו חלב בהנאה משום דכתי' להדיל יעשה לכל מלאכה והנה נתעורר עליו הגאון בתשו' חות יאיר סי' קמ"ב והקשה מהא דכתי' לנכרי תשיך וחז"ל אסרו ריבית נכרי שמא ילמד ממעשיו ומפני זה דחה דבריו [עיין בסימן פ"ט] ולפע"ד לק"מ [1] דודאי אי הי' אוסרים ליקח ריבית מהנכרי מטעם גדר וסייג של איסור ריבית שלא יבוא ליקח מישראל הי' נראה כעובר על ד"ת שכל' בהדיל במקומו לנכרי תשיך אמנם חז"ל לא מטעם זה אסרוהו אלא עשו אותו תוספת וגדר ללאו דלא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם עשו גדר לאוסרו כל משא ומתן המביא להתחבר עמהם וללמוד ממעשיהם וראו חז"ל שאין שום מ"מ ומביא לזה כ"א הריבית הואיל וא"א לעשות כן עם ישראל חברו יבוא למשוך אחר הגוים ההם ואסרוהו ובוזה לא נקרא לעבור על ד"ת וגם ד"ת מתקיימין עכ"פ היכא דליכא למיחש למשוך אחריהם כגון בת"ח כמבואר פ' איזהו נשך ע' ע"ב ובכדי חייו וא"נ בזה"ז כמ"ש תוס' ופוסקי' שם דלא אסרוהו משום לתא דרבלי כלל וגם שיש קצת פקפוק על דברי ממ"ש רש"י על כדי חי' שהטעם לאותו מ"ד דאתי למסרך משמע למסרך באיסור ריבית מ"מ יש ליישב בנקל.

ובדברי' אלו מיושב' היטב דברי הרמב"ם שפסק פ"ה ממלוה ולוה הלכה ב' שיש מ"ע = מצות עשה = מה"ת להשיך לנכרי והקשו עליו דהש"ס קאמר דלא אתי אלא לעבור על ריבית דישאל בעשה ול"ת והר"ן תי' דלמסקנא דמדרבנן אסור הדרי' לכללא קמא דהוה ס"ד דמקשה דלנכרי תשיך מ"ע הוא אלא שחכמים אסרוהו וקרוב לזה המתיק בשל"ה דפוס פיורדא דף רס"ו ע"א ע"ש מתק' לשונו אלא שזה דוחק כמ"ש לח"מ דודאי גם המקשן ידע שאינו אלא איסורא דרבנן ואפ"ה הקשה מקרא מטעם שכל' תוס' כיון שהוא מ"ע מן התורה איך אסרוהו חכמי' וא"כ גם למסקנא נדחה הך סברא שע"כ אינו מ"ע מן התורה ולפע"ד לפי הנ"ל א"ש שבתחלה הוה ס"ד שחכמים אסרוהו לגמרי בכל אופן שבעולם אפ"ל כדי חייו ואפ"ל לת"ח ומשום לתא דריבות / דריבית / ע"כ פריך איך אפשר שיאסרו מה שהוא מ"ע מ"הת אבל לבתר דמסיק שאינו אלא משום שלא ילמוד ממעשיו וגם לא אסרוהו ממש כשאר ריבית אלא התירו לכדי חייו ולת"ח א"כ תו לק"מ ותבנא לדינא שהוא מ"ע מן התורה ומיושב פסק הרמב"ם על נכון.

[2] תו הי' נ"ל ליישב קו' הח"ו הנ"ל על הט"ז ולומר שאין הדמיון מריבית עולה יפה דלא צייתה לנו התורה להלות לעכו"ם כדי ליקח ממנו ריבית אלא שאם נלוה אותו ניקח ממנו ריבית ולא נלוה לו בחנם להחזיק ידו כמו לישראל אחינו אבל אם נרחיק עצמינו מלהלות לו כלום לא בשכר ולא בחנם מזה לא דברה התורה ובאו חז"ל לאסור ההלואה לו ואה"נ מי שמלוה לו ע"י איזה סיבה שיהיה עדיין מחוייב הוא ליקח ממנו ריבית ע"פ דין תורה וסברא זו למדתי מדברי של"ה שם בהיפוך הדף וא"כ אינו ענין להט"ז.

ובהשמטות כ' הגאון בחו"י יע"ש דף רס"א שהקשה על הט"ז ממ"ש כרם רבעי אע"ג דקרא משמע דנוהג בכל הנטיעות וכן אמרו מעשר דגן תירוש ויצהר מן התורה ובקרא משמע תבואת זרעך כל הזרעי' בכלל זה טפי מאילנות גפן וזית ודבריו מאוד תמוהים וכי יכחיש הט"ז שחז"ל גורעי' ומוסיפי' ודורשי' ומוציאי' קרא ממשמעוטי' כפי הקבלה שבידם ועדותם נאמנה לנו מאוד לומר כך היתה כוונת נותן התורה ית"ש ולא דבר הט"ז אלא במה שחכמים מודים שלא לכך נתכוין הפסוק אלא שהם מחדשי' גדר זה בזה התנה הט"ז שלא יהי' לעבור על ד"ת במ"ש ההיתר מפורש ושום שכל וזה פשוט מאוד ונעלמה ממני כוונת הגאון בח"ו ז"ל.

והנה לפענ"ד נעלמו מהגאוני' דברי ר"ת שבתוס' פ' איזהו נשך ס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכור שכתב ולפי' ר"ת צ"ל דה"פ ריבית גמורה מדרבנן ולפי' שהתורה התירה בהדיל' לא רצו שם חכמים להעמיד דבריהם עכ"ל הרי כדברי הט"ז אלא שיש ללמוד מכאן דוקא באותו דבר עצמו לא העמידו דבריהם כגון בבית עיר חומה בעצמו אבל שאר עניני' כיצא בזה במשכנתא גזרו ואסרו אותו הענין בעצמו שאסרו התורה שהרי אין שום חלוק בין בית עיר חומה לשארי בתים ושדות ואפ"ה אסרוהו חכמים והאמנם בתוספת עירוכין / ערכין / ל"א ע"א ד"ה והתני' נדחקו בתי' אחר משמע דלא ס"ל כהתוס' דפ' איזהו נשך ועדיין אני מסתפק אי ס"ל להתו' דעירוכי' די' כח לחכמים לאסור מה שההיתר מפורש בתורה ודלא כט"ז א"ד ס"ל דזה ל"מ מפורש בתורה דעכ"פ אין לנו ראי' מפורשת שאינו מנכה לו שכר דירתו וס"ל טפי מהנ"ל דאי הוה מפורש ההיתר ממש לא הי' להם לאסור אפ"ל משכנתא בלא נכית' יהי' איך שיהי' מדשתקו הגאוני' הנ"ל מדברי תוס' אלו נראה שנעלמו מהם והוא תמוה.

והתוספות ר"פ מקום שנהגו שכתבו ואספת דגניך בא להתיר מלאכה בכל יום דמשמע שאיסור מלאכה ביום הקרבן הוא מ"הת לית להו כט"ז הנ"ל וגם זה נעלם מהגאוני' הנ"ל.

ודאתאן עלה מה שהקשה הרב דק"ק סאנגרוט מלא תבשל גדי בחלב אמו וחכמים אסרו כבישה וצלי ק' זו אינה צריכה לפנים אי הוה כתי' גדי בחלב אמו כבוש וצלי תאכלוהו ובשל אל תבשלוהו אז הי' מענין זה כמו דכתיב קום ועשה בהיתר מכור לנכרי ובהיתר יעשה לכל מלאכה וביום אפ"ל בשבת ולנכרי תשיך ומענין הזה הוא ששת ימים תעשה מלאכתך ושש שנים תזרע שדך אבל הכא לא כתי' אלא האזהרה מבשול לומר שהתורה לא אסרה אלא הבשול והכבישה והצלי לא דברה בו התורה והניח' לחכמים לעשות כרצונם סייג וגדר לפי המקום והזמן וכן אך ביום הראשון תשביתו אמרי' אך חלק שהחמץ אינו אסור אלא מחצי הי' וחכמים אסרוהו ב' שעות קודם משום דלא כתי' להדיל' עד חצי היום תאכלוהו ואז תשביתוהו ולא הוזכר ההיתר בקום ועשה וזה פשוט וברור: [תשלום הדברי' עיין בסי' ע"ג] ואומר שלום הכ"ד. מ"ד מש"ק כ"ח למב"י תקס"ה לפ"ק. - משה"ק סופר מפפ"דמ.

21. ספר המצות להרמב"ם - מצות עשה - מצוה קצח

היא שצונו לבקש רבית מן העו"ג ואז נלוה לו עד שלא נועילהו ולא נעזור לו אבל נזיקהו ואפילו בענין הלואה שנהנה עמו כמו שהוזהרנו מעשות כך עם ישראל והוא אמרו ית' לנכרי תשיך והנה בא לנו הפירוש המקובל כי זה מצוה לא רשות והוא אמרם בספרי לנכרי תשיך זו מצות עשה ולאחיך לא תשיך זו מצות לא תעשה ולמצוה זו גם כן תנאין דרבנן וכבר התבאר פירוש זה במסכת מציצא:

22. רמב"ם יד החזקה - הלכות מלוה ולוה פרק ה

(א) העכו"ם וגר תושב לויין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזהו דין תורה. [השגת הראב"ד - ומצות עשה להשיך וכו' עד וזהו דין תורה א"א אני לא מצאתי שמועה זו ואולי טעה במה שמצא בספרי (פרשת כי תצא) שנאמר שם לנכרי תשיך זו מצות עשה ופירושו משום דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה שלא ישיך לישראל עכ"ל]:
(ב) אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את העכו"ם ברבית קצוצה אלא בכדי חייו גזרו שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו לפיכך מותר ללוות מן העכו"ם ברבית שהרי הוא בורה מלפניו ואינו רגיל אצלו ותלמיד חכם שאינו רגיל בו ללמוד ממעשיו מותר להלוות לעכו"ם ברבית אפילו להרויח וכל אבק רבית עם העכו"ם מותרת לכל:

23. חדושי הרשב"א על מסכת בבא מציעא דף ע/ב

לעבור עליו בעשה ולא תעשה. כלומר לנכרי תשיך ולא לישראל, ולא הבא מכלל עשה עשה. וזו היא שאמרו בספרי (פ' תצא פ' קיג) לנכרי תשיך זו מצות עשה שלא להשיך לישראל. ולא כמו שפ' הרמב"ם ז"ל (פ"ה מלוה ולוה ה"א) שהיא מצות עשה להלוות את הנכרי ברבית דבר תורה. ולמ"ד נמי מאי לאו תשיך, לא למימרא שיזהיר הכתוב להלוות לנכרי, אלא להתיר להלוות לו ברבית וכמו שפרש"י ז"ל והוא העקר:

24. ספר טורי זהב על או"ח - סימן תקפח

(ה) אין תוקעים בשופר. משום שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ר והקשה המזרחי בי"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר והאריך בזה ולבסוף לא תי' כלום ולעד"נ דקול השופר לא ניתן לשיר אלא לתקועי של מצוה ע"כ לא גזרו כן ועוד נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום זה בשלמא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבבלא שבת תוקעין בי"ט ונראה שזהו בכלל מה שעשו סייג לתורה ולא לעבור על ד"ת דזהו לעבור על ד"ת לעקרו לגמרי ומה"ט ניהא עוד מ"ש ב"י בשם הר"ן מ"ש מילה דדחיה שבת ולא גזר' שמא יעביר התינוק ד"א ברה"ר ותי' לחלק בין זה לזה בדוחק ולפי מ"ש ניהא דהתורה רבתה בפ' וביום השמיני אפ' בשבת לא רצו לעקור ד"ת בפ' משום גזירה וכיצא בזה כתבתי בי"ד ס' קי"ז:

25. ספר טורי זהב על יו"ד - סימן קין

(א) אסור לעשות בו סחורה... ונראה לתרץ דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה משא"כ במקום שיש היתר מפורש מן התורה וזהו בכלל מאמרם שמעתי שב"ד היו מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה דקשה פשיטא שאין כח בשום אדם לעבור על ד"ת ובח"מ ס' ב' כתבנו מזה

26. ספר מי השילוח - פרשת בהר

דבר אל בני ישראל כו' ושבתה הארץ שבת לה', ענין שלש פרשיות הנאמרין כאן פרשת שמיטה ופרשת דרור עבדים ביובל ופרשת ריבית, והוא שהש"י מזהיר לישראל שלא ישימו בטחונם בשום דבר הנראה לעיני האדם שיוכל לבטוח בו, ואלו השלשה דברים שמיטה ויובל וריבית הם בעולם, ושנה ונפש, כי קנין שדות וכרמים הוא קנין שיש לאדם בעולם אשר יוכל לבטוח בו, וצוה הש"י נגד זה מצות שמיטה היינו שלא ישים האדם בטחוננו בהם ויראה כי לה' הם, כי בשנת השמיטה אין לאדם שום הכרת קנין בקנינו, ויראה כי לה' הארץ, ונגד הבטחה שיש לאדם בזמן, היינו שיש לו מבטח שיאסף הון מחיר הזמן היינו שיקח ריבית, אמרה תורה לא תקח מאתו נשך כי עיקר ריבית הוא שלוקח מחיר הזמן כמאמר הגמ' כללא דרביתא כל אגר נטר לי' אסור, ונגד קנין שיש לאדם בנפשות עבדים ויכול לבטוח בהם שישתמש בהם לכל צרכיו נגד זה צוה הש"י מצות דרור עבדים ביובל, היינו שיראה האדם שאין לו קנין בגופם וצריך לשלחם לחפשי וגם בעת היותם עבדים צוה הש"י שלא ירדה בו בפרך היינו שיבין שאין גופו שייך לו, וצוה הש"י אלו שלשה המצות היינו שנראה. שהעולם והשנה והנפש אין שום מבטח להאדם בהם רק ה' הוא מבטח האדם, ולזה סיים אחר פרשיות האלו אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען, והוא שלא ידמה האדם בנפשו שנתמעטו השפעותיו במה שנאסרו לו כל הדברים האלה, לזה נאמר אני ה' אלקיכם אשר הוצאתיך מארץ מצרים פירו' הטובות שאינם בקדושה הם במצר וצימצום, לתת לכם את ארץ כנען היינו הטובות שהש"י ישפיע לנו יהי' בקדושה ונוכל להתפשט בהם כי הש"י ינחיל טובה בקדושה נחלה בלי מצרים:

1. דף על הדף בבא מציעא דף ע עמוד ב

במשנה: אין כו' מן העכו"ם ולוין מהן ומלוין אותם ברבית כו'.

לענין ללות ולהלוות ברבית מבנק (של ישראלים) שהוא בע"מ (- בעל ע'רבון מ'וגבל) כלומר שאין שום שעבוד על נכסי אף א' מהמנהלים, אלא רק על נכסים של הבנק עצמה, ואם הבנק פושט רגל, אין גובים מנכסי הבעלים (וזהו המצא' שהמציא יהודי באנגלי' לפני כמאה ועשרים שנה). דנו הפוסקים אם זה גוף בפני עצמו, ואם כן ל"ש בזה איסור רבית וכדו' (כמו בבנק של גוים) או לא.

ועיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ס"ג וס"ד) שהביא מה שכתב הר"ן כתובות (דף פ"ו) בשם רבינו תם דהטעם דמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, משום שעיקר שיעבוד של הלוה, הוא שעבוד הגוף, ושעבוד נכסים הוא רק ערב בעד שעבוד הגוף, והמוכר שטרות מוכר רק השעבוד נכסים ולא השעבוד גוף, וממילא אם המלוה מוחל שעבוד הגוף, ממילא פקע שעבוד הנכסים, כי הנכסים הם רק ערבים עבור שעבוד הגוף.

ולפ"ז בבנק בע"מ שאין גוף הישראל משועבד רק הנכסים משועבדים, א"כ אין זה הלוא' שאסרה תורה, ומותר לו להבנק ללות ברבית מישראל, עיין שם עוד.

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סי' א') מה שהאריך בזה, וסובר שגם חברה בע"מ ששייך ליהודים אסור ללות ברבית.